

Modell för kommunala kemikalieplaner

– Projekt inom Miljösamverkan Skåne

Fastställd 2017-11-14

MILJÖSAMVERKAN
SKÅNE

Innehåll

Sammanfattning.....	2
Målgrupp för projektet.....	2
Områden som berörs	3
Arbetsgrupp.....	3
Metod och genomförande.....	3
Aktiviteter	3
Samverkan.....	3
Resultat.....	4

Sammanfattning

Miljösamverkan Skåne är ett samarbete mellan kommunerna i Skåne, Kommunförbundet Skåne, Länsstyrelsen Skåne och Arbets- och miljömedicin vid Region Skåne, som tillsammans arbetar för att effektivisera miljö- och hälsoskyddsarbetet i länet och ge stöd till myndigheternas tillsyn och kontroll inom miljöbalken och livsmedelslagen.

Inom ramen för Miljösamverkan Skåne genomfördes under december 2016 – november 2017 projektet ”Kommunala kemikalieplaner”.

Miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö är ett av de svåraste miljömålen att nå. Det krävs insatser inom olika områden och på olika nivåer i samhället för att vi ska närma oss målet. Kemikalieinspektionen har tagit fram en handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020. I handlingsplanen lyfts kommunernas viktiga roll fram i arbetet för en giftfri vardag och att särskilda lokala kemikalieplaner kan vara utgångspunkt för ökade insatser inom området. Länsstyrelsen Skåne pekar också ut lokala kemikalieplaner som viktiga för ett mer strategiskt arbete för en giftfri vardag i det regionala åtgärdsprogrammet, skånska åtgärder för miljömålen 2016-2020.

I många kommuner saknas ett systematiskt strategiskt arbete med kemikaliefrågor. Syftet med projektet är att inspirera och hjälpa de skånska kommunerna med att ta fram lokala kemikalieplaner som omfattar bland annat miljöstrategiskt arbete och miljötillsyn inom kemikalieområdet. Planerna ska vara bidragande till måluppfyllnad för miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö och handlingsplanen en giftfri vardag. För att nå framgång är det viktigt att arbetet innefattar hela kommunens verksamhetsområde och att arbetet förankras politiskt.

Många kommuner planerar att ta fram lokala kemikalieplaner. En ökad samverkan kan underlätta det arbetet och stimulera fler till att börja arbeta med frågorna.

Projektet har tagit fram ett förslag till modell för hur en kommunal kemikalieplan kan utformas. Modellen presenterades vid *Giftkonferensen i Eslöv – Om kemikalier som ställer till det*, den 21 november i Eslöv.

Målgrupp för projektet

Den primära målgruppen för projektet är miljöstrateger och miljöinspektörer som med en kommunal kemikalieplan får en plattform för att på ett effektivt sätt driva kommunens kemikaliearbete. Politikerna får ett övergripande styrdokument för kemikaliearbetet i kommunen. Inom kommunens verksamheter är viktiga målgrupper till exempel upphandlare, inköpare, bygglidare, skolor och miljösamordnare på förvaltningar. Kommunens olika förvaltningar och bolag är också viktiga målgrupper.

Mål för projektet

Det övergripande målet för projektet är att fler skånska kommuner under kommande år antar kemikalieplaner och/eller inom befintliga dokument utökar sitt strategiska arbete kring att minska exponeringen för farliga kemiska ämnen. Projektet ska leverera en modell för hur ett strategiskt kemikaliearbete i kommunen kan bedrivas samt hjälpa och inspirera skånska kommuner till att starta upp ett strategiskt arbete kring kemikalier.

Modellen ska ge exempel på vad en kommunal kemikalieplan kan innehålla och hur arbetet kan organiseras. Kommunerna ska kunna använda modellen som underlag, ändra, lägga till och ta bort och på så sätt ta fram sin egen kemikalieplan och anta den.

Områden som berörs

Miljöbalken, REACH och miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö.

Arbetsgrupp

Projektgruppen har bestått av följande personer:

Marie Brandt, Eslövs kommun, ordförande i gruppen

Malin Alnemo, Lunds kommun

Sandra Gustafsson, Trelleborgs kommun

Susann Henriksson, Kristianstads kommun

Estelle Larsson, Region Skåne, Arbets- och miljömedicin

Anna-Karin Poussart, Lunds kommun

Matilde Törnqvist, Malmö stad

Göran Jansson, Länsstyrelsen Skåne/Miljösamverkan Skåne

Metod och genomförande

Aktiviteter

Projektet har arbetat enligt nedanstående aktivitetsplan.

1. Goda exempel från kommuner som har kemikalieplaner. Gemensam diskussion mellan deltagande kommuner.
2. Processen diskuteras. Från beslut att ta fram en plan till politiskt fattade beslut. Hur kan man genomföra detta? Vilka hinder/lösningar finns?
3. Vilka områden bör prioriteras i en kemikalieplan, hur får man resurser för att genomföra planen, etc. Själva innehållet i planen.

Samverkan

Projektet har samordnats med följande andra aktiviteter;

Konferens *Giftkonferens Eslöv*, 15 nov 2016.

Konferens *Hur kan kommuner bygga kemikaliesmart?* i Malmö troligen den 11 nov 2016.

Konferens *Läkemedelsrester* – v. 43 2016 i Kristianstad.

RUS utbildning *Upphandling och kemikalier*. Anordnas av Upphandlingsmyndigheten och Kemikalieinspektionen 2017 i Skåne i samverkan med Länsstyrelsen och Miljösamverkan Skåne.

Miljösamverkan Skånes projekt *Giftfri skola och förskola*.

Resultat

Projektet har tagit fram ett förslag till modell för hur en kommunal kemikalieplan kan utformas. Modellen presenterades vid *Giftkonferensen i Eslöv – Om kemikalier som ställer till det*, den 21 november i Eslöv.

X kommuns kemikalieplan

För en giftfri miljö

Framtagen med stöd av Miljösamverkan Skåne

Förord

Kommunen skriver egen. Gärna med tillägget:

Kemikalieplanen är framtagen med stöd av Miljösamverkan Skåne som har målsättningen att alla skånska kommuner ska ha antagna kemikalieplaner. De skånska kommunernas kemikalieplaner är viktiga i arbetet med det nationella miljökvalitetsmålet Giftfri miljö.

Kemikalieplanen är antagen av kommunfullmäktige **datum**.

Innehållsförteckning

Bakgrund	4
Syfte	5
Vad säger lagen	6
Arbetsätt och organisation	7
Avgränsningar	9
Minska barns exponering för farliga ämnen	10
Kemikaliekrav i upphandling och inköp	11
Giftfritt byggande	13
Tillsyn för mindre farliga ämnen i miljön	14
Användning av kemiska produkter i kommunens verksamheter	15
Giftfri skötsel av kommunens mark	16
Mindre plast i miljön	17
Mindre läkemedelsrester i miljön	18
Kommunikation och implementering	19
Miljöövervakning	20
Sammanställning – åtgärder	21
Bilagor	
Bilaga 1 – Utfasningsämnen, prioriterade riskminskningsämnen och SVHC-ämnen med mera	
Bilaga 2 – Lagstiftning	
Bilaga 3 – Kommunikationsplan	

Bakgrund

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat.

Kemiska ämnen finns i vår omgivning dygnet runt alla dagar på året. Alla är inte skadliga men vi vet att många är det och ett stort antal misstänks vara det. Vi vet också att kemikalielagstiftningen inte är ett tillräckligt skydd mot skadlig kemikalieexponering.

Spridningen av farliga kemiska ämnen i miljön anses vara ett av de största hoten mot ekologisk hållbar utveckling. Giftfri miljö är ett av de sexton nationella miljö kvalitetsmålen som tillsammans har kopplingar till åtta av FN:s globala hållbarhetsmål.

Vid uppföljning av de nationella miljö kvalitetsmålen 2017 gjordes bedömningen att målet Giftfri miljö inte kommer att nås till målåret 2020. Inget av de åtta etappmålen för *Farliga ämnen* i miljömålssystemet bedöms heller kunna nås i tid. Det finns med andra ord ett stort behov av ett samlat strategiskt arbete för att minska skadliga miljö- och hälsoeffekter orsakade av kemiska ämnen. I dag saknas mycket kunskap om var farliga kemiska ämnen finns och hur exponeringsvägarna ser ut. Frågorna är komplexa och de goda exemplen ännu för få. Miljöarbete på lokal nivå har tidigare visat sig vara effektivt, men för större framgång och resurseffektivitet ska arbetet med kemikalieplanen med fördel bedrivas i samverkan med andra kommuner.

Kemikalieinspektionen är den statliga myndigheten med ansvar för miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö.

Mer information om preciseringar och indikatorer till miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö finns på www.miljomal.se/sv/Miljomalen/4-giftfri-miljo/Preciseringar-av-giftfri-miljo/.

Giftfri miljö definieras som:
”Förekomsten av ämnen som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.”

Syfte

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat.

Kemikalieplanen ska samla, systematisera och presentera arbetet med kemikaliefrågor i **X kommun**. Syftet med planen är att minska människors och miljöns exponering för farliga kemiska ämnen samt att höja kompetensen och medvetenheten kring kemikaliefrågorna.

Kemikalieplanen ska också lyfta fram prioriteringar och arbetet med den ska bidra till att förebygga risker och framtida kostnader orsakade av felaktiga produktval.

Vad säger lagen

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat.

Hantering av kemikalier regleras i olika EU-förordningar, EU-direktiv, miljöbalken och i Kemikalieinspektionens föreskrifter. Miljöbalkens allmänna hänsynsregler: kunskapskravet, försiktighetsprincipen och produktvalsprincipen gäller för alla och ligger till grund för arbetet med kemikalieplanen.

Läs mer om hänsynsreglerna och andra regelverk kopplade till kemikalieplanen i bilaga 2 och på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler och www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/Miljobalken/.

Arbetsätt och organisation

Kommunen beskriver sitt tänkta arbetsätt och sin organisation

Nedan arbetsgruppens förslag:

Kemikalieplanen ska bidra till ett strukturerat och systematiskt arbetsätt för arbetet med det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö och **x kommuns miljömål y**. Planen beskriver bakgrund, syfte, arbetsätt, organisation samt åtgärder som leder fram till målen.

Åtgärderna i kemikalieplanen beskrivs så att det framgår vad som ska göras, vilka resurser som krävs, vem som ansvarar för arbetet, under vilken tid aktiviteterna ska pågå och hur arbetet ska följas upp.

Planen ska följas upp årligen och resultatet ska redovisas och analyseras. Analysen ska ligga till grund för utveckling av planen, mot ständigt större bidrag till måluppfyllnad.

Projektledare

Kemikalieplanens projektledare ska samordna arbetet med kemikalieplanen. Projektledaren ska leda projektgruppen, ha insyn i planens åtgärder, samordna uppföljningen och rapportera till styrgruppen. Projektledaren sammankallar projektgruppen och styrgruppen.

Projektgrupp

Kemikaliefrågorna är komplicerade och komplexa. Ny kunskap kommer fram och fler faror identifieras hela tiden. Behovet av samordning och stöd till verksamheterna är stort.

En projektgrupp ska samla kompetens inom kemikalieområdet från olika verksamheter inom kommunorganisationen. Gruppen ska vara ett stöd till projektledaren och bidra till att utveckla kemikalieplanen. Projektgruppen ska:

- Bevaka att planen följs.
- Bistå projektledaren i arbetet med att följa upp kemikalieplanen.
- Bistå projektledaren i arbetet med att analysera resultatet av uppföljningen.
- Föreslå insatser där det anses behövas.

Medlemmarna i projektgruppen ansvarar för omvärldsbevakning kring kemikalier kopplat till sin funktion inom kommunorganisationen. Representanterna ska delta i projektgruppen minst fyra gånger per år.

Styrgrupp

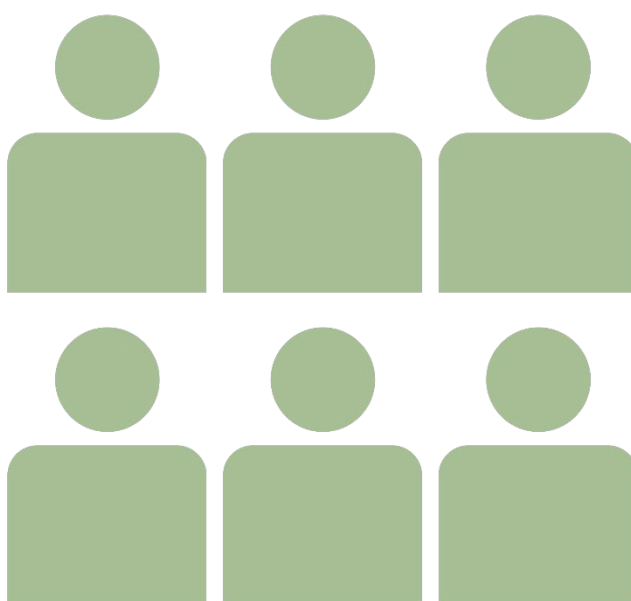
Kemikalieplanens styrgrupp består av chefer och politiker med ansvar för verksamheter som berörs av kemikalieplanen. Styrgruppen ska:

- Följa arbetet med kemikalieplanen.
- Fortlöpande rapportera pågående arbete till nämnder och bolag.
- Besluta om nya åtgärder och mindre ändringar i kemikalieplanen.

Styrgruppsmedlemmarna ska delta i styrgruppsmöten. Styrgruppsmöten sker minst fyra gånger per år.

Kommunfullmäktige

Kommunfullmäktige antar kemikalieplanen, godkänner den årliga uppföljningen och beslutar om större ändringar i kemikalieplanen.

Avgränsningar

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat. I arbetsgruppens förslag har avgränsningar gjorts mot områden som ofta regleras i andra styrdokument.

Kemikalieplanen hanterar kommunens verksamhet förutom: förorenad mark, VA- frågor, hantering av slam, luftföroreningar och avfallshantering.

Kemikalieplanen har kopplingar till och/eller gränsar till följande antagna planer och

program: Lista med angränsande styrdokument redovisas. Exempelvis:

upphandlingspolicy, miljömålsprogram, avfallsplan, VA-plan, energi- och klimatplan, vattenplan.

Minska barns exponering för farliga kemiska ämnen

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

I arbetet med att minska riskerna med farliga kemiska ämnen är barn särskilt viktiga. Det beror bland annat på att barns kroppar inte är färdigutvecklade och att störningar på utveckling av exempelvis nervsystem, fortplantningsorgan och immunsystem kan få stora negativa konsekvenser.

Barn exponeras dessutom mer för kemiska ämnen än vuxna på grund av att de andas, dricker och äter mer i förhållande till sin kroppsvikt. Små barn utforskar sin omgivning med munnen, har en tunn och ömtålig hud och vistas nära golvet där de exponeras för kemiska ämnen bundna till damm.

Förutom åtgärderna nedan hanteras frågan om barn och ungas kemikalieexponering under rubrikerna *Kemikaliekraft i upphandling* och *Kommunikation*.

Åtgärder

1.1. Giffria/Kemikaliesmarta skolor och förskolor

Miljösamverkan Skånes driver projektet Kemikaliesmart förskola och skola. Projektet kommer att ta fram en webbplats med samlad information om kemikalier i skolmiljöer som kommer att vara tillgänglig för alla kommuner och därmed underlätta arbetet med att skapa en kemikaliesmart förskola och skola. Webbplatsen beräknas vara klar våren 2018 och information kommer då att lämnas till kommunerna.

1.2. Kommunikation till föräldrar

Kemikaliekrav i upphandling och inköp

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

En stor del av kommunens miljö- och hälsopåverkan beror på de varor och tjänster som upphandlas inom och köps in till organisationen. Genom att ställa miljökrav i upphandlingar och inköp kan kommunorganisationen göra stor skillnad.

Kemikaliekrav och redovisning av kemikalieinnehåll i upphandlingar ska leda till att mindre farliga kemiska ämnen handlas upp och till att höja medvetenheten kring varor och tjänsters miljöpåverkan.

Fritt från farliga kemiska ämnen

Det är svårt att ställa generella krav på frihet från farliga kemiska ämnen i varor och tjänster. Olika krav måste ställas beroende på vad som ska upphandlas. I vissa fall kan krav på fritt från utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen ställas, i vissa fall är det mer lämpligt att ställa krav på fritt från ämnen på kandidatlistan och i andra kan det vara bättre att ange de H-fraser som inte får förekomma i det som ska handlas upp och köpas in.

Vid upphandling av varor som upphandlingsmyndigheten har hållbarhetskriterier för är det lämpligt att använda dessa. Där det anses möjligt ska krav på spjutspetsnivå användas. Observera att det kan krävas marknadsundersökning innan spjutspetsnivån används som krav. Spjutspetsnivån kan också användas som tilläggs-kriterium. När det inte är möjligt eller lämpligt att använda spjutspetsnivå används avancerad nivå, och i sista hand basnivå.

Vid upphandling av byggvaror är det lämpligt att använda hållbarhetskriterier framtagna av exempelvis upphandlingsmyndigheten, Sunda Hus, Byggvarubedömningen och Basta.

Fritt från mikroplast

Vid upphandling av kosmetiska- och hygieniska produkter ska krav ställas på att mikroplast inte förekommer.

Fritt från antibakteriella ämnen

Vid upphandling av varor där antibakteriella ämnen inte är nödvändiga ska krav ställas på att sådana inte förekommer, där det är befogat.

Krav på tjänster och entreprenader

För tjänster där kemikalieanvändning är en bas för tjänsten ska kemikaliekrav ställas, exempelvis vid klottersanering och städtjänster. Kemikaliekrav ska också ställas på entreprenadarbeten.

Uppföljning

Ställda kemikaliekrav ska följas upp och om uppföljning visar att ställda krav inte uppfylls ska sanktioner vidtas enligt samma rutiner som vid andra avtalsbrott.

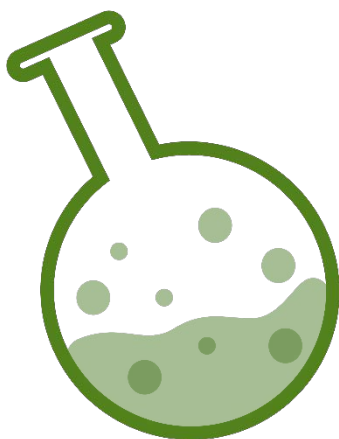
Åtgärder

2.1. Kemikaliekrav i upphandling

Riktlinjer som säkerställer att kemikaliekrav enligt ovan ställs och följs upp ska tas fram.

2.2. Stöd till upphandlare

Arbetsgruppen har inget förslag på hur denna åtgärd ska beskrivas. Behovet är stort och förslagsvis arbetar de skånska kommunerna vidare med denna fråga i någon form av samverkan framöver.

Giftfritt byggande

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

I byggbranschen används tusentals produkter och material med många olika kemiska ämnen. Många av dessa är miljö- och hälsoskadliga och emitteras till inomhusmiljön och/eller sprids till miljön.

Byggnader har lång livslängd vilket innebär att rätt val av material i bygg- och renoveringsprocesser minskar riskerna för exponering av farliga kemiska ämnen. God planering ger bättre och mer hälsosamma miljöer för dem som ska vistas i lokalerna.

Av Boverkets byggregler framgår att material och byggprodukter som används i en byggnad, i sig eller genom sin behandling, inte ska påverka inomhusmiljön eller byggnadens närmiljö.

Åtgärder

3.1. Kriterier för byggande och renovering

Riktlinjer för nybyggnad och renovering, som säkerställer att kända farliga kemiska ämnen inte byggs in i kommunens lokaler ska tas fram.

3.2. Rutiner för dokumentation

Riktlinjer som säkerställer att alla byggmaterial, och kemikalieinnehåll, som använts i en byggnad finns dokumenterade och sammanställt ska tas fram. Dokumentationen ska innehålla information om var i byggnaden materialen finns.

Tillsyn för mindre farliga ämnen i miljön

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

Miljöförvaltningens/avdelningens/förbundets tillsynsarbete är ett viktigt verktyg för att kontrollera att kemikaliehanteringen i kommunen sker på ett säkert sätt. Tillsynen avser både hantering och produktval. I tillsynen ingår att kontrollera att företagen arbetar med utfasning av utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen och att det arbetar för att minimera riskerna med kemikaliehanteringen.

Kontroll av kemikalier i varor är viktiga tillsynsområden för kommuner.

Kemikalieinspektionen bjuder återkommande in kommuner och länsstyrelser till att vara med i samverkansprojekt inom kemikalietillsynsområdet. Syftet är att öka kunskapen om aktuellt regelområde och bidra till mer enhetlig och effektiv tillsyn över landet.

Miljöbalkens allmänna hänsynsregler lägger stort ansvar på verksamhetsutövare att se till att verksamheten inte skadar människors hälsa och miljö, att arbeta för att minska miljöpåverkan, att göra bra produktval och att ha den kunskap som krävs för att uppfylla miljöbalkens krav. Läs om miljöbalkens allmänna hänsynsregler och övrig lagstiftning för tillsynen i bilaga 2.

Åtgärder

4.1. Kemikalieförteckningar och utfasning

Tillsynsmyndigheten ska ställa krav på att verksamheter som är tillstånds- och anmälningspliktiga enligt miljöbalken och som använder märkningspliktiga kemiska produkter ska ha en kemikalieförteckning på ämnesnivå. Tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter som hanterar utfasningsämnen och/eller prioriterade riskminskningsämnen ska kunna visa hur de arbetat med utfasning och/eller riskminimering av/för dessa ämnen.

Tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter ska också kunna visa att de har kunskap om och följer Reach-förordningen.

4.2. Delta i kemikalieinspektionens tillsynskampanjer

Tillsynsmyndigheten ska delta i Kemikalieinspektionens tillsynskampanjer när det är möjligt.

Användning av kemiska produkter i kommunens verksamheter

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

I **kommunorganisationen** används många olika kemiska produkter och målet är att den totala mängden farliga kemiska ämnen i kommunens verksamheter ska minska.

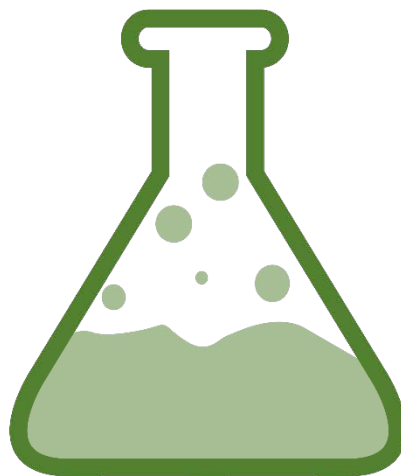
För bättre kontroll och medvetenhet kring kommunorganisationens kemikaliehantering ska alla kommunala miljöfarliga verksamheter (även u-verksamheter) ha aktuella kemikalieförteckningar, och i de fall utfasningsämnen och/eller prioriterade riskminskningsämnen hanteras ska utfasningsplaner eller åtgärdsplaner tas fram för dessa ämnen.

Information om vad en kemikalieförteckning ska innehålla finns på www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Egenkontroll-miljorapportering/Egenkontroll/Kemikalieforteckning/.

Åtgärder

5.1. Kemikalieförteckningar och utfasning

Alla kommunala verksamheter som hanterar kemiska produkter ska ha aktuella kemikalieförteckningar. I de fall det hanteras utfasningsämnen och/eller prioriterade riskminskningsämnen, ska det finns utfasningsplaner eller handlingsplaner för dessa ämnen.

Giffri skötsel av kommunens mark

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

Som en del i arbetet med miljökvalitetsmålet Giffri miljö är det viktigt att kommunen följer med i utvecklingen mot en giffri produktion och skötsel.

Åtgärder

6.1. Miljökrav på arrendatorer/Kemikaliefritt brukande/Ekologisk odling

Exempel på formuleringar:

Alla som arrenderar kommunägd mark ska redovisa sin kemikalieanvändning och hur de arbetar för minskad kemikalieanvändning.

/ Vid avtalsskrivningar med nya arrendatorer ska produktionen som marken ska användas till uppfylla kriterierna enligt KRAV eller annat system som bedöms likvärdigt.

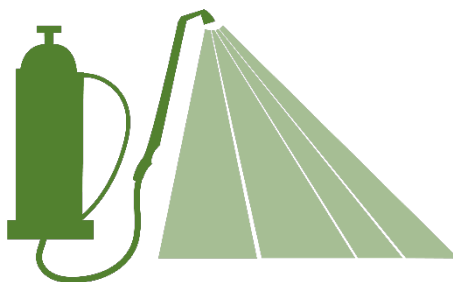
/ All kommunal mark ska odlas ekologiskt.

6.2. Bekämpningsmedelsfri skötsel

Huvudregeln är att parker, grönområden, fastigheter och andra offentliga ytor som kommunen äger ska skötas utan kemiska bekämpningsmedel. I första hand ska förebyggande metoder användas, därefter prioriteras mekaniska- och termiska metoder och i sista hand används kemiska bekämpningsmedel såsom ogräsättika och pelargonsyra.

Undantag kan ges för bekämpning av jätteloka och andra invasiva arter.

Även vid bekämpning av skadedjur ska andra än kemiska bekämpningsmetoder prioriteras.

Mindre plats i miljön

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

Spridning av plast är ett stort hot mot alla vattenecosystem. Mikroplastpartiklar härstammar i de flesta fall från större plastprodukter som bryts ner till allt mindre partiklar. Plast kan finnas kvar i miljön i hundratals eller till och med tusentals år. Mikroplast finns i dag i alla ekosystem.

Ett av problemen knutna till mikroplast är att de kan misstas för mat i de lägre trofinivåerna, till exempel hos djurplankton, och därmed sprids näringsbrist uppåt i näringskedjorna. Plasten innehåller ofta farliga additiv som i sig kan vara skadliga för organismerna.

Mikroplastpartiklarna fungerar också som små miljögiftsmagneter som drar till sig miljögifter som därmed anrikas i näringskedjorna.

I dag finns ingen tydlig bild av spridning och effekter av mikroplast, men den största spridningsvägen ut till sjöar och hav anses vara dagvatten. Däck- och vägslitage, syntetiska beläggningar (såsom konstgräs, löparbanor och beläggningar på lekplatser), plastbryggor, båtskrov och nedskräpning utgör stora källor.

Tvätt av syntetiska fibrer såsom fleece, akryltextil och goretex samt kosmetiska- och hygieniska produkter som innehåller mikroplastpartiklar är relativt små källor, men ändå viktiga att hantera. Det mesta av mikroplasten som når reningsverket skiljs av i slammet. I dag finns inte mycket kunskap kring effekter av mikroplast i markecosystem.

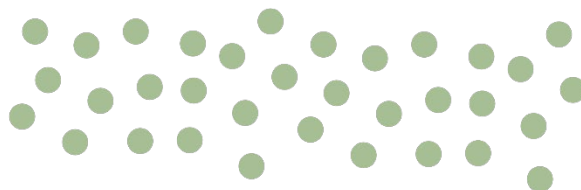
Åtgärder

7.1. Riktlinjer för syntetiska beläggningar

Riktlinjer för anläggande och skötsel av konstgräsplaner och andra syntetiska beläggningar och material ska tas fram.

7.2. Fritt från mikroplast

Vid upphandling av kosmetiska- och hygieniska produkter ska krav ställas på att mikroplast inte förekommer.

Mindre läkemedelsrester i miljön

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

Mycket av de aktiva substanserna i läkemedel renas inte i traditionella avloppsreningsverk. Efter att läkemedel tagits in och verkat i kroppen hamnar det mesta i urinen och så småningom i reningsverkets recipient.

Ämnen i läkemedel är designade till att vara biologiskt aktiva och tåliga vilket gör dem till bra läkemedel. Dessa egenskaper skapar också problem när de hamnar i miljön eftersom det oftast behövs mycket små mängder för att ge upphov till effekt hos levande organismer

Läkemedelsrester har uppmätts i sjöar och vattendrag som tar emot renat avloppsvatten liksom i kustnära havsmiljö. Halterna är mycket låga, oftast långt under ett mikrogram (miljondels gram) per liter. Studier har bland annat visat att hormoner i preventivmedel kan ge upphov till feminisering och reproduktionsstörningar hos fisk i de halter som uppmätts i miljön. Studier har också visat förändringar i beteende hos fisk som exponerats för antidepressiva läkemedel. Det finns också en oro för att spridning av antibiotika i miljön kan bidra till utveckling och utbredning av antibiotikaresistens.

Ett bidrag till att minska halterna läkemedel i miljön är att samla in gamla läkemedel som då inte riskerar att spolras ner i avloppet och vidare ut i miljön.

Åtgärder

- 8.1. **Insamling av överblivna läkemedel, internt**
Kampanj inom **Vård- och Omsorgsförvaltningen** ska genomföras för insamling av överblivna läkemedel. **Eventuellt avgränsat i avfallsplan.**
- 8.2. **Insamling av överblivna läkemedel, allmänheten**
Kampanj riktad mot allmänheten ska genomföras för insamling av överblivna och övergivna läkemedel. **Eventuellt avgränsat i avfallsplan.**

Kommunikation och implementering

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

En viktig del i arbetet med att uppnå miljömålet Giftfri miljö är att genom kommunikation och dialog höja kunskapsnivån och medvetenheten kring förekomst av farliga kemiska ämnen och deras effekter på människors hälsa och miljö. Eftersom regelverket kring kemikalier inte ger tillräckligt skydd mot farlig exponering är kommunikation kring dessa frågor extra viktigt.

För bra genomslag behöver kommunikationen delvis samordnas inom länet.

Kommunikationen ska:

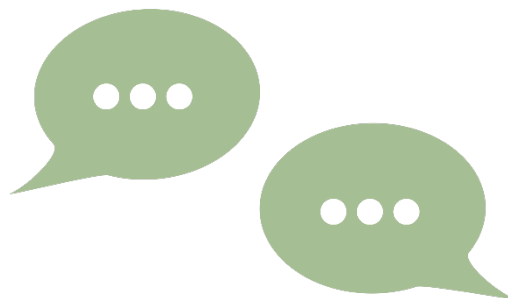
- Ge kemikaliefrågorna tyngd i det kommunala miljömålsarbetet genom att förankra kemikalieplanen i organisationen.
- Upplysa om hälso- och miljöproblem kopplade till kemiska ämnen. Kommunikationen ska visa hotbilden men också bilden av att det finns möjlighet att påverka i positiv riktning.
- Presentera verktyg för hållbara beteenden. I det ingår att förändra ohållbara beteenden samt att lära in och bibehålla hållbara beteenden.

Åtgärd

9.1. Kommunikationsplan

Ta fram och genomföra en kommunikationsplan som årligen följs upp.

Resultaten redovisas i miljömålsredovisningen. Förslag på kommunikationsplan, bilaga 4.

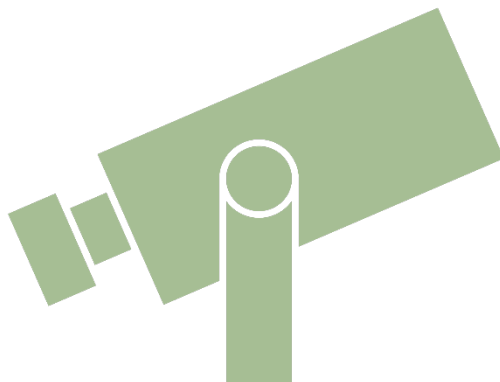
Miljöövervakning

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

Miljöövervakning är ett viktigt verktyg för statusbestämning och utveckling för många miljökvalitetsmål. Miljöövervakning sker på nationell och regional nivå. Mer information om den nationella miljögiftsövervakningen finns på www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Miljoovervakning/Miljoovervakning/Miljogiftssamordning/.

Information om länsstyrelsens regionala miljöövervakning finns på www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/tillstandet-i-miljon/Pages/default.aspx.

Utför eller samordnar kommunen egen miljöövervakning beskrivs den här

Sammanställning - åtgärder

Nedan arbetsgruppens förslag. Kommunen kan självklart skriva något annat

Åtgärd	Beskrivning	Ansvar	Tid	Kostnad	Uppföljning
Minska barns exponering för farliga kemiska ämnen					
1.1 Giftfria/Kemikaliesmarta skolor och förskolor					
1.2 Information till föräldrar					
Kemikaliekrav i upphandling och inköp					
2.1 Kemikaliekrav i upphandling och inköp					
2.2 Stöd till upphandlare					
Giftfritt byggande					
3.1 Kriterier för byggande och renovering					
3.2 Rutiner för dokumentation					
Tillsyn för mindre farliga ämnen i miljön					
4.1 Kemikalieförteckningar och utfasning					
4.2 Delta i kemikalieinspektionens tillsynskampanjer					
Användning av kemiska produkter i kommunens verksamheter					
5.1 Kemikalieförteckningar och utfasning					
Giftfri skötsel av kommunens mark					
6.1 Miljökrav på arrendatorer/Kemikaliefritt brukande/Ekologisk odling					
6.2 Bekämpningsmedelsfri skötsel					
Mindre plast i miljön					
7.1 Riktlinjer för syntetiska beläggningar					
7.2 Fritt från mikroplast					
Mindre läkemedelsrester i miljön					

8.1 Insamling av överblivna läkemedel, internt					
8.2 Insamling av överblivna läkemedel, allmänheten					
Kommunikation och implementering					
9.1 Kommunikationsplan					

Bilaga 1 – Utfasningsämnen, prioriterade riskminskningsämnen, SIN-listan och SVHC-ämnen

Denna bilaga innehåller länkar till information om farliga kemiska ämnena.

Utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen

Utfasningsämnen är utpekade av Kemikalieinspektionen som ämnen som har så allvarliga egenskaper att de inte bör användas. Prioriterade riskminskningsämnen är utpekade av Kemikalieinspektionen som ämnen som bör ges särskild uppmärksamhet.

Här hittar du information om utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen www.kemi.se/prio-start/kriterier/oversiktstabell, www.kemi.se/prio-start/kriterier/prio-amnens-egenskaper.

Faror, klassificering och märkning

En sammanställning över ämnens farliga egenskaper kopplade till klassificering och märkning finns på: www.kemi.se/global/lagar-och-regler/clp/ver-2-kemi-plansch-clp-a2-webb.pdf.

Kandidatförteckningen och särskilt farliga ämnen, SVHC-ämnen

Kandidatförteckningen är en lista med särskilt farliga ämnen, så kallade SVHC-ämnen.

Information om SVHC-ämnen och kandidatförteckningen finns på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/reach-forordningen.

SIN-listan

ChemSec är en icke vinstdrivande miljöorganisation som har tagit fram en lista på särskilt farliga kemiska ämnen, SIN (Substitute it now!)- list. Syftet med SIN-listan är att öka förutsägbarheten samt att visa upp kemikalier som de anser borde sättas upp på Kandidatförteckningen. Till skillnad från kandidatförteckningen innehåller SIN-listan hormonstörande ämnen.

Bilaga 2 - Lagstiftning

Denna bilaga presenterar några av de regelverk som har koppling till kemikalieplanen. Observera att aktuell uppdaterad information bäst söks med hjälp av angivna länkar.

Mer information finns på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler och www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/reach-forordningen och www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/miljobalken-lagar-och-forordningar.

EU-förordningar och EU-direktiv

Större delen av lagstiftningen inom Kemikalieinspektionens ansvarsområde är reglerad på EU-nivå. Lagstiftningen omfattar kemiska produkter, bekämpningsmedel och varor. Vissa av reglerna för kemiska produkter gäller också för biotekniska organismer.

Information om EU-förordningar och införlivade EU-direktiv hittar du på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler

Reach

Grundprincipen i Reach-förordningen är att du som tillverkar eller importerar kemiska ämnen i mängder om minst ett ton per år ska registrera dessa hos Europeiska kemikaliemyndigheten, Echa. Ämnen som inte är registrerade får inte släppas ut på EU-marknaden.

I princip omfattas alla kemiska ämnen av Reach. Det betyder att kemiska ämnen i till exempel rengöringsprodukter och målarfärger samt i varor som kläder, möbler och hushållsapparater omfattas. Därför påverkas de flesta företag i EU av förordningen.

EU kan förbjuda farliga ämnen om riskerna med dem inte går att hantera. Det kan även krävas tillstånd för att få använda vissa ämnen i EU.

Mer information om Reach finns på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/reach-forordningen.

Kandidatförteckningen

Ämnena med egenskaper som kan medföra allvarliga och bestående effekter på människors hälsa och på miljön, så kallade särskilt farliga ämnen, SVHC-ämnen, hamnar på kandidatförteckningen. Det är ämnen som:

- är cancerframkallande (kategori 1A eller 1B)
- skadar arvsmassan (könsellsmutagena i kategori 1A eller 1B)
- stör fortplantningsförmågan (reproduktionstoxiska i kategori 1A eller 1B)
- är långlivade, bioackumulerande och toxiska (så kallade PBT-ämnen)
- är mycket långlivade och mycket bioackumulerande (så kallade vPvB-ämnen)

- har andra särskilt farliga egenskaper som anses vara lika allvarliga som de ovan, till exempel hormonstörande egenskaper.

Information om SVHC- ämnen och kandidatförteckningen finns på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/reach-forordningen.

Begränsningar

En del användningar av kemikalier innebär oacceptabla risker för människa eller miljö. För sådana användningar kan EU besluta om förbud eller andra restriktioner, så kallade begränsningar. Även om ett ämne är klassificerat som farligt kan det ändå vara möjligt att hantera och använda ämnet på ett säkert sätt. För sådana användningar finns det inget skäl till begränsning. Det betyder att ett begränsat ämne inte behöver vara totalförbjudet och att det alltså är tillåtet för de användningar som inte omfattas av begränsningen.

Information om begränsningar finns på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/reach-forordningen/begransning.

Krav som gäller varor

Krav på information till kunder

Om en vara innehåller mer än 0,1 viktprocent av ett ämne som finns på kandidatförteckningen ska leverantören av varan lämna information så att mottagaren kan använda varan på ett säkert sätt.

Informationskravet gäller för alla led i distributionskedjan, inklusive återförsäljare. Informationen ska minst omfatta ämnets namn och lämnas till yrkesmässigt verksamma kunder. Konsumenter ska på begäran få samma information inom 45 dagar. Informationen ska lämnas kostnadsfritt.

Information om Reach och varor finns på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/reach-forordningen/reach-och-varor.

Miljöbalken

Miljöbalkens portalparagraf, de allmänna hänsynsreglerna och kapitel 14 om kemiska produkter och biotekniska organismer, är väsentliga för arbetet med kemikalieplanen.

Miljöbalkens allmänna hänsynsregler

Alla krav enligt miljöbalken grundar sig i de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalkens andra kapitel. Hänsynsreglerna gäller för alla (förutom kravet på bästa möjliga teknik (BMT) som endast gäller för yrkesverksamma verksamhetsutövare) och de ska användas i alla sammanhang där miljöbalkens bestämmelser gäller. De hänsynsregler som främst berör kemikalieplanen är:

Kunskapskravet

Kunskapskravet innebär att den som driver en verksamhet eller utför en åtgärd ska ha tillräcklig kunskap för att kunna skydda människors hälsa och miljö.

Försiktighetsprincipen

Försiktighetsprincipen innehåller bland annat att – redan risken för negativ påverkan på människors hälsa och miljö medför en skyldighet att utföra åtgärder för att förhindra en störning.

Produktvalsprincipen

Produktvalsprincipen innebär att alla ska undvika att använda eller sälja produkter som kan vara skadliga för människors hälsa eller miljö, om produkterna kan ersättas med andra mindre farliga produkter.

Miljöbalken kapitel 14

I miljöbalkens 14 kapitel finns nationella regler kring kemiska produkter och biotekniska organismer. Kapitlet reglerar: spridning av bekämpningsmedel, hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter, biotekniska organismer samt krav på tillstånd, godkännande, förbud eller dispens av sådana produkter, inklusive bekämpningsmedel.

Information om miljöbalken, 14 kapitlet och föreskrifter fattade med stöd av miljöbalken finns på www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/miljobalken-lagar-och-forordningar.

CLP-förordningen

CLP-förordningen innehåller regler för klassificering, märkning och förpackning av kemiska produkter. För att få släppa ut kemiska produkter på marknaden behöver du se till att följa dessa regler.

Information om CLP-förordningen finns på <https://www.kemi.se/hitta-direkt/lagar-och-regler/clp---klassificering-och-markning>.

Bilaga 3 - (förslag på) Kommunikationsplan – XX kommuns kemikalieplan

Denna kommunikationsplan är kopplad till xx kommuns kemikalieplan och ska vara ett verktyg för att uppnå det nationella miljömålet Giftfri miljö och Xs kommuns miljömål xxxx.

Kommunikationen enligt denna plan ska:

- Ge kemikaliefrågorna tyngd i det kommunala miljömålsarbetet och förankra kemikalieplanen i organisationen.
- Upplysa om miljöproblem kopplade till farliga kemiska ämnen. Kommunikationen ska visa hotbilden men också bilden av att det finns möjlighet att påverka i positiv riktning.
- Leverera redskap för hållbara beteenden. I det ingår att förändra ohållbara beteenden samt att lära in och bibehålla hållbara beteenden.

Målgrupper och aktiviteter

Denna kommunikationsplan riktar sig till följande målgrupper:

- Förtroendevalda inom kommunorganisationen
- Tjänstepersoner inom kommunorganisationen
- Kommuninvånare
- Verksamheter i kommunen, såsom miljöfarliga verksamheter och handeln
- Pedagoger inom förskola och skola

Förtroendevalda

Kommunikationen ska bidra till att lyfta fram kemikaliefrågorna som en viktig miljöfråga där kommunen har ett ansvar och möjlighet att göra skillnad. Kemikalieplanen ska göras känd och arbetet med den ska visas upp. Kunskapsnivån om kemikaliers koppling till hälso- och miljöproblem ska öka.

Aktiviteter exempel

- Förslag till lokal kemikalieplan kommuniceras och förankras i kommunorganisationen under våren 2017.
- Politiker i miljönämnder och kommunstyrelser bjuds in till Giftkonferensen i Eslöv i november 2017.
- Alla förtroendevalda erbjuds information om kemikalieplanen på nämnds-/bolagsmöte under 2018.
- Arbetet med kemikalieplanen ska följas upp och resultaten och förbättringsförslag ska redovisas i miljömålsuppföljningen.

Tjänstepersoner inom kommunen

Kommunikationen ska säkerställa att alla känner till sitt ansvar enligt kemikalieplanen. Berörda verksamheter ska ha getts möjlighet att påverka planen och hur åtgärderna i den ska genomföras.

Kommunikationen ska också bidra till att lyfta fram kemikaliefrågorna som en viktig miljöfråga där kommunen har ett ansvar och möjlighet att göra skillnad. Kemikalieplanen ska göras känd och arbetet med den ska visas upp. Kunskapsnivån om kemikaliers koppling till hälso- och miljöproblem ska öka.

Aktiviteter exempel

- Förslag till lokal kemikalieplan kommuniceras och förankras i kommunorganisationen under våren 2017.
- Miljö-tjänstepersoner bjuds in till Giftkonferensen i Eslöv i november 2017.
- Alla förvaltningar erbjuds information om kemikalieplanen under 2018.
- Alla beställare informeras om kemikalieplanen och kopplingen till inköp och upphandling.
- Arbetet med kemikalieplanen ska följas upp och resultaten och förbättringsförslag ska redovisas i miljömålsuppföljningen.

Kommuninvånare

Kommunikationen ska lyfta fram kemikaliefrågan som en viktig miljöfråga där alla har ett ansvar och möjlighet att göra skillnad. Kommunikationen ska leda fram till hållbara beteenden och kommunens arbete ska visas upp. Kunskapsnivån om kemikaliers koppling till hälso- och miljöproblem ska öka.

Aktiviteter exempel

- Kommuninvånarna bjuds in till allmän information om kemikalier och hållbara beteenden under 2018.
- Allmänheten bjuds in till studiebesök på reningsverket.
- Årlig regional kampanj med fokus på hållbara kemikaliebeteenden.
- Information till föräldrar – minska barns exponering för farliga kemiska ämnen.
- Information till allmänheten – insamling av överblivna läkemedel.
- Information till allmänheten – mikroplast.

Verksamheter i kommunen, såsom miljöfarliga verksamheter och handeln

Kommunikationen ska: bidra till att höja kunskapsnivån inom handeln om problem kopplade till kemikalier i varor och kemiska produkter, informera om det egna ansvaret enligt regelverket och om möjligheter att göra skillnad i verksamheten.

Kommunikationen ska också bidra till att höja kunskapsnivån om PRIO-databasen (kemikalieinspektionens prioriteringsverktyg för kemikalier) och utfasning inom miljöfarliga verksamheter.

Aktiviteter exempel

- Erbjuder handeln information om miljöproblem kopplade till kemikalier och om regelverket som berör dem, tillsammans med KemI.

- Initiera en Våga fråga kampanj med skolorna.
- Arbeta strategiskt inom miljötillsynen med utfasning av särskilt farliga ämnen.
- Bjuda in miljöfarliga verksamheter till utbildning om PRIO-databasen.

Pedagoger inom skola och förskola

Kommunikationen ska bidra till att engagera målgruppen att arbeta aktivt med kemikaliefrågor kopplade till miljö och hälsa inom pedagogiken och i verksamheten i övrigt. Kunskapsnivån om kemikaliers koppling till hälso- och miljöproblem ska öka.

Aktiviteter **exempel**

- Erbjud verksamheter information om Håll Sverige Rents utbildningsmaterial för pedagogiska verksamheter.
- Erbjud förskolor att ta del av det arbetsmaterial som tas fram i MSS-gruppen Kemikaliesmart förskola och skola.
- Erbjud skolor kompetensutveckling genom **VA SYD och Kretseum/VA-verksamheten**.
- Erbjud skolor studiebesök på reningsverket.
- Bjuda in till att genomföra Våga fråga-kampanj (fråga efter farliga kemiska ämnen i varor ute i handeln) riktad till handeln.

Kanaler

Kanaler väljs utifrån målgrupp och budskap. De kan vara fysiska dialogmöten, utbildningar, presentationer, kommunens hemsida och uppföljningsverktyg.

Inom ramen för Miljösamverkan Skåne genomfördes under december 2016 – november 2017 projektet "Kommunala kemikalieplaner".

Miljökvalitetsmålet Giftfri miljö är ett av de svåraste miljömålen att nå. Det krävs insatser inom olika områden och på olika nivåer i samhället för att vi ska närma oss målet. Kemikalieinspektionen har tagit fram en handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020.

I många kommuner saknas ett systematiskt strategiskt arbete med kemikaliefrågor. Syftet med projektet är att inspirera och hjälpa de skånska kommunerna med att ta fram lokala kemikalieplaner som omfattar bland annat miljöstrategiskt arbete och miljötillsyn inom kemikalieområdet. Planerna ska vara bidragande till måluppfyllnad för miljökvalitetsmålet Giftfri miljö och handlingsplanen en giftfri vardag. För att nå framgång är det viktigt att arbetet innefattar hela kommunens verksamhetsområde och att arbetet förankras politiskt.

Miljösamverkan Skåne är ett samarbete mellan Länsstyrelsen Skåne, Kommunförbundet Skåne, Arbets- och Miljömedicin vid Region Skåne och Skånes kommuner. En huvuduppgift är att effektivisera tillsynen inom miljö- och hälsoskyddsområdet samt inom livsmedelstillsynen.

www.miljosamverkanskane.se

Länsstyrelsen Skåne

205 15 Malmö

Besöksadress: Södergatan 5

Tel 040-25 20 00 vx

Fax 040/044-25 22 55

www.lansstyrelsen.se/skane

Kommunförbundet Skåne

Box 53 221 00 Lund

Besöksadress: Gasverksgatan 3a Lund

Tel: 0728-85 47 00

www.kfsk.se

Skånes kommuner

MILJÖSAMVERKAN
SKÅNE